

بیست سال نقد ادبیات کودک

۱۳۶۷-۱۳۷۱

اشاره:

مطالبی که به طور مسلسل، با عنوان «بیست سال نقد ادبیات کودک» منتشر می‌شد، بخشی از پژوهش «گزارش نقد ادبیات کودک و نوجوان ایران ۱۳۵۸-۱۳۷۷» است که توسط سید علی کاشفی خوانساری و به سفارش معاونت پژوهشی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، صورت گرفته بود. از آن جا که این پژوهش، به زودی توسط موسسه انتشاراتی طه (کتاب‌های نیما)، منتشر و به بازار عرضه خواهد شد، مطالب سال‌های باقی مانده، به صورت چکیده و مختصر، طی این شماره و شماره بعد مرور می‌شود.

○ سیدعلی کاشفی خوانساری

۱۳۶۷

در عرصه کتاب کودک در این سال، شاهد مصوبه شورای عالی انقلاب فرهنگی، مبنی بر تشکیل هیأت نظارت بر کتاب‌های کودکان بودیم. تنها نشریه تخصصی ادبیات کودک، قلمرو بود که دومین شماره آن در سال ۶۷ منتشر شد و نشان داد برخلاف وعده، قرار نیست که این نشریه فصلنامه باشد. عموزاده که سرشار و دیگران را به حوزه هنری دعوت کرده بود، خود نیز هنگام خروج دسته جمعی هنرمندان از حوزه هنری، آن جا را ترک کرد (در سال ۶۷، حدود ۳۰ نفر از هنرمندان بزرگ و کوچک حوزه هنری، در اعتراض به گرایش حوزه هنری به اسلام آمریکایی - منظور جناح راست - از حوزه خارج شدند و به اعتراض‌های وسیع درباره مدیر حوزه دست زدند که مهم‌ترین چهره‌های جدا شده از حوزه محسن مخملباف، حسن حسینی، قیصر امین‌پور، فریدون عموزاده خلیلی و... بودند). دومین شماره قلمرو، شامل کتاب‌شناسی توصیفی، چند مقاله ترجمه از یعقوب آژند، وحید نیکخواه، معرفی کتاب تأدیب النسوان، به قلم مصطفی رحماندوست و... بود.

در عرصه مطبوعات کودک و نوجوان هم، مطلب درباره ادبیات کودک فراوان بود. علاوه بر سوره بچه‌های مسجد، آیش و کیهان بچه‌ها که چون گذشته فعال بودند، در این سال سروش نوجوان پا به میدان گذاشت.

در عرصه کتاب هم، سال ۶۷ فعالی بود. مصطفی رحماندوست در انتشارات رشد، «قصه‌گویی»، اهمیت و راه و رسم آن» را چاپ کرد. کتاب شامل سه فصل اصلی است: ۱- قصه، قصه‌گویی، سابقه و اهمیت آن ۲- از آرزو تا اجرا ۳- چند نکته دیگر. «بیست سال تلاش»، «کندوکاوی در اهداف و فعالیت‌های شورای کتاب کودک از سال ۱۳۴۱ تا ۱۳۶۱» بود که محمد دیدار [محمدرضا سرشار] در این سال، در حوزه هنری منتشر کرد. کتاب شامل سه فصل و پانزده بخش است. انتخاب کتاب برگزیده سال، انتخاب کتاب‌هایی از نویسندگان مارکسیست، انتخاب کتاب‌هایی با درونمایه تفکر یونسکوایی، انتخاب کتاب‌های مبلغ افکار و ارزش‌های ایران‌باستان، نادر ابراهیمی، انتشارات فهرست کتاب‌های مناسب انتشار پوستر، برخی از بنیانگذاران و اعضای هیأت مدیره ادوار مختلف، شورا و بهاییت، دیگر عملکردهای شورا در رژیم شاهنشاهی، امکانات و منابع عالی شورا، شورا و انقلاب اسلامی ایران، ابعاد کار شورا در داخل و خارج از کشور و ضمیمه، پانزده بخش این کتاب را تشکیل می‌دادند. نویسنده در کل، نگاه انتقادی تندی به عملکرد با بیان شورا دارد و به تفصیل درباره ایرادها و عملکرد شورا به موشکافی پرداخته است. کتاب دیگر، به آموزش یکی از گونه‌های ادبی به نوجوانان می‌پرداخت. «نمایش‌نامه‌نویسی به زبان ساده»، نوشته عبداللهی شماسی، در انتشارات مدرسه چاپ شد که در دوره بیست ساله مورد بررسی ما، به

تیراژی حدود چهار هزار نسخه رسید. شش بخش این کتاب عبارتند از: ایده، موضوع، پرورش موضوع (طرح)، شخصیت، ساختمان نمایش‌نامه ۱ و ۲. در پایان هم منابع کتاب ذکر شده است. این کتاب ۱۱۲ صفحه دارد.

«۱۰۱ نکته در زمینه نوشتن مقاله برای فرهنگ نامه کودکان و نوجوانان، نوشته محمد هدایی، توسط شورای کتاب کودک منتشر شد. شمارگان این جزوه، ۱۰۰۰ نسخه و تعداد صفحاتش ۲۷ بود. کتاب شامل فصول مقدمه، طرح، منابع، گردآوری اطلاعات، فن نوشتن ۱ و ۲، ویراستاری، تصویرها و زیرنویس‌ها، پاکت‌نویس نهایی مقاله، ویراستار نهایی، برگه بازبینی نهایی مقاله‌ها بود که شیوه‌نامه و راهنمای آموزشی نویسندگان فرهنگ نامه به حساب می‌آید.

نادر ابراهیمی نیز «مصور سازی کتاب کودکان» را در انتشارات آگاه منتشر ساخت. این کتاب اولین (و تا به حال تنها) کتاب درباره تصویرسازی برای کودکان به شمار می‌آید. این کتاب پس از «فارسی‌نویسی» و «مراحل خلق و تولید و...»، سومین جلد از «مجموعه مسائل ادبیات کودکان» بود. این کتاب شامل دو کتاب است. کتاب اول شامل پیش‌گفتار، چند تعریف از تصویرگری، چند کلمه‌ای به عنوان تاریخچه، اهداف مصورسازی، مشخصات تصویر، آن چه یک تصویرگر خوب باید داشته باشد و تصاویر ضمیمه است. مراحل خلق و تولید تصویر، جایگاه تصویر در کتاب، ابزارها روش‌ها و سبک‌ها و شیوه‌های مصورسازی، کودک چگونه

به تصویر نگاه می‌کند، مشکلات کنونی مصورسازی در میهن ما، سخنی کوتاه در باب تصویرگران ما و برخی از آثار ایشان، عناوین فصول جلد دوم این کتاب است. این کتاب را می‌توان مهم‌ترین اثر تئوریک در حوزه ادبیات کودک در سال ۱۳۶۷ و اثری ماندگار و ارزشمند تلقی کرد.

مصطفی رحماندوست در این سال، کتاب درسی «ادبیات کودکان و نوجوانان» را برای «مراکز و دانشسراهای تربیت معلم و رشته‌های آموزش ابتدایی، ادبیات فارسی، امور پرورش و هنر» نوشت. این کتاب شامل سیزده بخش و ۸۷ صفحه است. تعریف کودک، ادبیات عامیانه، اهداف ادبیات کودک و اصول نقد آن، قصه و اهمیت آن، انواع قصه‌های کودکان و نوجوانان،

در حوزه ادبیات کودک، سال ۶۸ را باید سال تصویرگران دانست. دلیل این امر، فقط برگزار اولین نمایشگاه آثار تصویرگران کتاب کودک نیست. اقبال به مباحث تصویرگری و تصویرگران، جریانی عمومی در تمام نشریات و مطبوعات ایران بود

قصه مناسب، روش‌های قصه‌گویی، شعر کودکان، کتابخانه‌های کودکان تا تاریخچه ادبیات کودک، سیر تاریخی ادبیات کودک، مطالبی است که در فصول مختلف به آن پرداخته شده است.

در سال ۶۷، سومین جلد از «فهرست کتاب‌های مناسب برای کودکان و نوجوانان»، از سوی «گروه کارشناسی کتاب معاونت پرورش» وزارت آموزش و پرورش منتشر شد.

این کتاب پس از مقدمه، شامل فهرست الفبایی کتاب‌ها و هم چنین فهرست و نشانی ناشران است. در این سال، اولین دوره کتاب سال سروش نوجوان (با همکاری کیهان بچه‌ها) برگزار شد.

۱۳۶۸

در حوزه ادبیات کودک، سال ۶۸ را باید سال تصویرگران دانست. دلیل این امر، فقط برگزاری اولین نمایشگاه آثار تصویرگران کتاب کودک نیست. اقبال به مباحث تصویرگری و تصویرگران، جریانی عمومی در تمام نشریات و مطبوعات ایران بود. هم‌چنین، درگذشت منصور حسین‌زاده، به عنوان منتقدی فعال و موفق و یمینی شریف، به عنوان شاعری پیش‌کسوت، در این سال روی داد.

سال ۶۸ از جنبه انتشار مجلات تخصصی نیز سالی پر بار بود. پویش، رویش، قلمرو، گزارش شورا و نشریه مرکز آموزش کانون، نشریات تخصصی این سال بودند که بیشتر آن‌ها در همین سال متولد شدند. ضمناً اولین دوره جشنواره کتاب کانون، در این سال برپا شد.

اولین نمایشگاه تصویرگران کتاب کودک که از سوی معاونت فرهنگی وزارت ارشاد برپا شد، علاوه بر نمایشگاه و مسابقه تصویرگری، شامل سمینار «بررسی مسائل تصویرگری کتاب‌های کودکان» نیز می‌شد که از هدف‌ها تا بیستم آبان ماه، در موزه هنرهای معاصر برپا شد. در این سمینار چهار روزه سخنرانی‌های متعددی صورت گرفت. از جمله سخنرانان آن، می‌توان به مصطفی رحماندوست، توران میرهادی و نادر ابراهیمی اشاره کرد.

بانوی سمینار، محمودرضا بهمن‌پور، مسئول واحد کتاب کودک اداره بررسی کتاب وزارت ارشاد بود.

در حاشیه نمایشگاه تصویرگران، سه ناشر (زیتون، باران و هنر و ادبیات) سمیناری با عنوان «والدین، کتاب، کودک» در روزهای سیزده تا پانزده آبان برپا کردند و مجموعاً پنج سخنرانی صورت گرفت. فرشته هاشمی، وحید طوفانی، فرزین بانکی، جلال شباهنگی و محمدرضا شمس سخنرانان این سمینار بودند.

پویش «مجموعه‌ای درباره هنر و ادبیات کودکان و نوجوانان» بود که اولین شماره آن در بهار ۶۸ از سوی بخش انتشارات کانون پرورش فکری کودکان منتشر شد. سردبیر این نشریه در دوره اول، سیروس طاهباز بود؛ گرچه هیچ‌گاه نام او به این عنوان، در نشریه درج نشد.

مقاله «کودک و شعر»، از جعفر ابراهیمی، تجربه‌ای در نوشتن داستان برای کودکان، نوشته

احمدرضا احمدی، «ویرایش در قلمرو ادبیات کودکان» (که با یاد فیروز شیروانلو نوشته شده بود)، نوشته سیروس طاهباز، «جستاری درباره لالایی‌ها»، نوشته قدمعلی سرامی، مقالات تالیفی این شماره بود. دو مقاله ترجمه از طاهباز، ۲ مقاله ترجمه از حسن پستا، مقاله ترجمه‌ای از خسرو شهریاری، گفت‌وگو با فرشید مثقالی، یاد از رحلت امام (ره)، گزارش و خبر سایر مطالب این نشریه بود. دومین شماره پویش، تاریخ تابستان و پاییز ۶۸ را داشت. مقالات تالیفی آن عبارت بودند از: «جست‌وجوی سیمای کودک در ادبیات سنتی ایران»، نوشته سیروس طاهباز، «تجربه‌ای در نوشتن برای کودکان»، نوشته مرادی کرمانی، سخنرانی محمود کیانوش درباره شعر کودک، مقاله‌ای درباره «قصه‌ها و فرهنگ مردم»، نوشته خسرو شهریاری و مقالات ترجمه‌ای از طاهباز، حسن پستا (۲ مقاله)، مجید عمیق و دیگران، گفت‌وگو با نورالدین زرین‌کلک و... در این شماره درج شده بود.

رویش، ویژه‌نامه‌ای بود که در چهار شماره در ایام برگزاری نمایشگاه آثار تصویرگران کتاب کودک که از ۱۳ تا ۲۲ آبان ماه برپا شد، منتشر شد. این نشریه، زیر نظر محمودرضا بهمن‌پور و مهدی رضاخانی منتشر می‌شد و کلیه مطالب آن، در حوزه تصویرگری کتاب کودک قرار داشت. به جز مطالب خبری و گزارش مرتبط با نمایشگاه و برخی اشعار پراکنده، مقاله‌ای از سیروس طاهباز، خاطره‌ای از مرادی کرمانی، مصاحبه و میزگردهای مختلف درباره تصویرگری، مقالات ترجمه‌ای از محمد هدایی و... از دیگر مطالب این ویژه‌نامه بود.

از گاهنامه قلمرو، در این سال دو شماره منتشر شد. سومین شماره قلمرو (که البته شماره آن ذکر نشده بود)، در فصل بهار منتشر شد. عبارت زیر نظر «دفتر هنر و ادب کودک و نوجوان» هم‌چنان در قلمرو ذکر شده و ناشر آن جوانه بود. به جز نام رضا رهگذر، نام سمیرا اصلانپور، حسین فتاحی و محمد میرکیانی به عنوان همکاران قلمرو، در شناسنامه این شماره درج شده بود. علاوه بر بخش‌های خبری و فهرست کتاب‌های مناسب، چند مقاله ترجمه از وحید نیکخواه آزاد و یعقوب آژند، نقد شازده کوچولو، به قلم مهدی حجوی، نگاهی به یک خواندنی کودکانه قدیمی (تادیب النسوان)، به قلم مصطفی رحماندوست و دو مقاله، یکی درباره برنامه‌سازی رادیویی و دیگری درباره تاریخ قصه‌گویی در ایران، به قلم محمد میرکیانی در این نشریه درج شد.

در چهارمین شماره قلمرو، مورخ زمستان ۶۸ پس از نام رضا رهگذر، نام محمدجواد جزینی به عنوان همکار نشریه، در شناسنامه درج شده بود. نگاهی گذرا به شعر عامیانه و ارتباط آن با شعر کودک، نوشته جعفر ابراهیمی، طرح‌های تکراری در آثار خاص کودکان و نوجوانان، نوشته محمد

میرکیانی، نگاهی به یک خواندنی کودکانه قدیمی (جنگستان)، نوشته مصطفی رحماندوست، نقدی به سه کتاب خردسالان، نوشته رضا رهگذر، مقالات ترجمه از یعقوب آژند و حسین سیدی، مهم‌ترین مطالب این شماره از قلمرو بودند.

نشریه دیگر که باید از آن یاد کنیم، «نشریه مرکز آموزش کانون» است که اولین شماره آن در تابستان ۶۸ منتشر شد. در این نشریه داخلی، دو مقاله درباره کتابخانه‌های کودکان، با معرفی کتاب و مطالب دیگر یافت می‌شود.

گزارش شورای کتاب کودک در این سال، به صورت ۲-۳ جزوه چند برگی کوچک منتشر شد. مقاله‌ای از توران میرهادی، با موضوع بررسی کیفی کتاب‌های کودکان در سال گذشته، مطلبی درباره نمایشگاه تصویرگران، از محمد هدایی و مطلبی درباره درگذشت «دو تن از یاران شورا» (یمینی شریف و منصور حسین‌زاده)، در این شماره‌ها درج شده بود.

در عرصه کتاب نیز این سال با انتشار ۶ کتاب مستقل و چندین کتاب دیگر، پر بار بود. سومین جلد فهرست کتاب‌های مناسب کانون که شامل ۷۱۱ عنوان کتاب از میان ۷۰۰۰ عنوان کتاب بررسی شده در سال‌های ۶۰ تا ۶۵ بود، در این سال منتشر شد.

نگاهی به ادبیات کودکان قبل و بعد از انقلاب، نوشته رضا رهگذر، در دو جلد از سوی حوزه هنری منتشر شد. در جلد اول، مقاله مفصل «نگاهی به ادبیات کودکان قبل و بعد از انقلاب»، به مقایسه تعداد عناوین، محتوای موضوعات، تیراژ، مطبوعات و... در دو مقطع قبل و بعد از انقلاب می‌پردازد. پس از این مقاله، شش نقد بر شش کتاب داستان درج شده که کتاب اول (ماهی سیاه کوچولو) مربوط به قبل از انقلاب و پنج کتاب بعدی مربوط به پس از انقلاب و نوشته علی‌میرزا بیگی، مصطفی رحماندوست، فریبون محمودزاده، خلیلی، محمد میرکیانی و مهدی جوانی است.

بخش عمده‌ای از جلد دوم، به بررسی آثار منصوره شریف‌زاده اختصاص یافته است. پس از آن و در فصل دوم ۴ کتاب مربوط به قبل از انقلاب نوشته اکبر نعمتی، سیدحسین میرکازمی، محمود برآبادی و مجید راستی و ده کتاب پس از انقلاب، نوشته نویسندگان مختلف، نقد شده است.

«آرایش و پیرایش کتاب‌های کودکان»، نوشته نادر ابراهیمی، پنجمین جلد از مجموعه «مسائل ادبیات کودکان» بود. نویسنده در پیش‌گفتار، به قداست کتاب در فرهنگ ایران می‌پردازد و پیشنهاد می‌کند که کتاب کودک را مستثنی کنیم و به کودک اجازه پاره کردن، خط خطی کردن و... کتاب داده شود. وی تأکید دارد که آماده‌سازی و مسائل فنی کتاب کودک نباید به لوکس و گران‌قیمت شدن آن بینجامد. فصول بعدی کتاب، عبارتند از: یک بحث

مختصر واژگانی، حروف‌بندی، قطع‌بندی، حد سفیدخوانی، آرایش ویژه، پیرایش ویژه چند یادداشت باقی مانده. سپس چند یادداشت و نکته درباره کتاب قبلی مجموعه، یعنی مصورسازی، ذکر شده و تصاویر نمونه آمده است.

«حیوان در قصه‌های کودکان»، کتابچه‌ای ترجمه‌ای نوشته عربی العاصی و ترجمه حسین سیدی است که به سیر حضور حیوان در افسانه‌ها و کتاب‌های مذهبی ادبیات کودکان قدیمی و ادب عامیانه می‌پردازد. آن گاه نمونه‌ها و تحلیل شخصیت‌های حیوانی در داستان‌های جدید ارائه شده است.

«آرزیابی کتاب‌های کودکان در کشورهای روبه رشد»، نوشته آن پلووسکی، در این سال بار دیگر و این بار با ترجمه دکتر امیر فرهنگ‌پور و توسط انتشارات سروش منتشر شد. فصل اول، نگاهی به تاریخ ادبیات کودکان دارد. فصل دوم، به مسائل مختلف نشر کتاب کودک می‌پردازد و سومین فصل، از «گام‌هایی در جهت درس» سخن می‌گوید. «گفت و شنود»، نوشته علی‌رضا حافظی، به «بررسی و شناخت ادبیات کودک و ادبیات نوجوان» اختصاص دارد. در این کتاب، پس از پیش‌گفتار و مقدمه‌ای با عنوان «ادبیات کودک چیست؟»، ۴ نقد بر ۴ کتاب نوشته نادر ابراهیمی، شهلا بارفروش، شکوه قاسم‌نیا و ناصر ایرانی درج شده است.

«محمد قاضی کیست و چه کرد؟»، کتابی نوشته سیدعلی صالحی است که به شرح زندگی محمد قاضی، صاحب‌های او، فهرست آثارش و... می‌پردازد.

۱۳۶۹

در سال ۶۹، با تعدادی پژوهش و طرح تحقیق درباره ادبیات کودک روبه‌رو می‌شویم. تهیه شناسنامه مراکز فرهنگی - هنری، نظرخواهی در مورد پیام‌های مناسب کتاب‌های کودکان و نوجوانان، طرح اعضای خردسال، طرح بررسی کتاب توسط اعضا و طرح جمعه کار مراکز کانون همگی پژوهش‌هایی بودند که در این سال، در کانون پرورش فکری صورت گرفتند.

در مرکز تحقیقاتی صدا و سیما نیز اختر نیشابوری، به تحلیل محتوای کتاب‌های تألیفی کانون در ده سال پس از انقلاب پرداخت. ضمناً اولین سمینار کاربردی مراکز و سازمان‌های پژوهشی و فرهنگی و

اطلاع‌رسانی، از اول تا سوم بهمن ماه، از سوی سازمان مدارک فرهنگی برگزار شد که تنها سخنرانی مربوط به آن، با عنوان «کتابخانه‌های کودکان و نوجوانان را جدی بگیریم»، از سوی وحید طوفانی ارائه شد. «چهارمین سمینار سراسری علمی آموزشی بررسی مسائل کودکان پیش دبستان» نیز در خرداد ماه این سال برپا شد که در آن مصطفی رحماندوست، به بحث درباره «شعر و سرود کودک و نقش آن در آموزش کودکان» پرداخت. سال ۶۹، سال برپایی «اولین مجمع علمی جایگاه تربیت»، از سوی معاونت پرورش وزارت آموزش و پرورش بود. در این سمینار که به «جایگاه تربیت در آموزش و پرورش دوره ابتدایی» می‌پرداخت، ۲۱ مقاله ارائه شد که تعدادی به ادبیات کودک مربوط بود. جعفر ابراهیمی (شاهد)، از «جایگاه شعر در تعلیم و تربیت کودکان» سخن گفت: مصطفی رحماندوست «نگاهی به تربیت دینی و راه و رسم آن» داشت. حسین فتاحی به «بررسی قصه در کتاب‌های ابتدایی» پرداخت و غلامرضا منفرد، مقاله «نگاهی به شعر در کتاب‌های درسی دوره ابتدایی» را ارائه نمود. در این مقاله تحلیلی، اولاً حجم بسیار اندک شعر در کتاب‌های درسی نشان داده شد و ثانیاً عنوان شد که یک چهارم این اشعار، سروده شاعران کودک و دارای زبان کودکانه هستند.

در عرصه مطبوعات در این سال، آخرین شماره دوره اول پویش، یعنی سومین شماره آن منتشر شد. پنجمین شماره گاهنامه قلمرو نیز سال ۶۹ منتشر شد. رضا رهگذر، سردبیر این نشریه، در

در سال ۶۹، با تعدادی

پژوهش و طرح تحقیقی درباره

ادبیات کودک روبه‌رو می‌شویم.

تهیه شناسنامه مراکز فرهنگی -

هنری، نظرخواهی در مورد

پیام‌های مناسب کتاب‌های

کودکان و نوجوانان،

طرح اعضای خردسال،

طرح بررسی کتاب توسط اعضا و

طرح جمعه کار مراکز کانون

همگی پژوهش‌هایی بودند که

در این سال، در

کانون پرورش فکری

صورت گرفتند

سر مقاله تصریح کرده که از این شماره ناشر قلمرو به جای نشر جوانه، حوزه هنری خواهد بود. تا این شماره، مطالب آن زیر نظر هیأت مدیره دفتر، سرشار و رحماندوست و عموزاده تهیه می‌شده است. در این شماره، نام محمدرضا بایرامی، به عنوان مدیر داخلی، ذکر و همچنین اسامی سمیرا اصلانیور، جواد جزینی، محسن چشمی مؤمنی و محمد میرکیانی، به عنوان همکاران نشریه درج شده است. سردبیر، قلمرو را «گاهنامه نیمه تخصصی» نامیده است. مقاله «معیارهای انتخاب و ارزیابی کتاب‌های خردسالان»، نوشته رهگذر، نقدهایی به قلم سمیرا اصلانیور، محمدرضا بایرامی، امیرعلی مصدق، معرفی یک کتاب قدیمی به قلم داود غفارزادگان، مقاله‌ای ترجمه از یعقوب آژند و... مطالب این شماره قلمرو به شمار می‌آید.

گزارش شورای کتاب کودک در این سال، کم و بیش به هیأت یک نشریه نزدیک و در حجم ۳۰ صفحه تهیه شد. مقاله IBBY در جهان، کتاب‌های برگزیده، کتاب‌شناسی و فهرست از جمله مطالب نشریه گزارش شورا را در سال ۶۹ بود.

در میان نشریات عمومی «زن روز» فعال‌ترین بود. شناسنامه ادبی و هنری نویسندگان مختلف، نگاهی به ادبیات کودک و نوجوان در گذشته و حال (۲ قسمت)، نوشته حسین هاشمی‌میناباد، مقاله ترجمه درباره داستانی برای یک ساله‌ها و مقالات ترجمه دیگر، مقاله‌ای درباره تصویرگری از اکبر

نیکان‌پور، نقدهایی از محمد عزیزی و مریم احمدی، از مطالب درج شده در این مجله بود. زن روز، از آبان ماه، دو صفحه را با عنوان «نامه ادبیات و هنر کودکان و نوجوانان» که زیر نظر نقی سلیمانی و فاطمه ارشکویی منتشر می‌شد، در جدول خود گنجانده. این صفحات، «ویژه هنرمندان، مریمان و اولیا» بود.

سروش هم مقاله‌ای از چیستا یربی، مقاله ترجمه‌ای از محسن سلیمانی و مقاله ترجمه‌ای درباره ادبیات کودک در کشورهای عربی داشت. فروغ آزادی و نامه ایران هم مطالبی مربوط به ادبیات کودک درج کردند.

در عرصه کتاب، کار مستقلی کم‌تر درباره ادبیات کودک مشاهده شد. باغ شکوفه، فهرست کتاب‌های کودک انتشارات امیرکبیر (۲۱۵ عنوان) بود که در ۶۰ صفحه منتشر شد. کتاب‌شناسی جوانان نیز به کوشش مریم رعیت، علی‌آبادی، شهرزاد طاهری لطفی و نوشین عمرانی در دفتر پژوهش‌های فرهنگی منتشر شد.

دومین جلد از «کتابنامه فهرست کتاب‌های مناسب برای کودکان و نوجوانان» که توسط واحد کودکان و نوجوانان بنیاد بعثت تهیه شده بود، در این سال منتشر شد. محمدرضا سرشار (رهگذر) در این سال، اولین جلد «الفبای قصه‌گویی» را در انتشارات جوانه منتشر کرد.

در این سال، کتاب سال سوره نوجوانان نیز بنیان گذاشته شد. هم چنین، اولین حرکت‌ها برای تشکیل انجمن فرهنگی ناشران کتاب کودک و نوجوان، از سوی چند ناشر آغاز شد.

۱۳۷۰

سال ۱۳۷۰ در حوزه ادبیات، سال برپایی نمایشگاه تصویرگران آسیایی و سال برپایی اولین سمینار ادبیات کودک بود. هم چنین، تلاش‌هایی برای برپایی یک تشکل صنفی صورت گرفت.

اولین نمایشگاه آسیایی آثار تصویرگران کتاب کودک، دو سال پس از اولین نمایشگاه داخلی، از چهارم تا هفدهم آبان ۱۳۷۰ برگزار شد. هم چنین، از پنجم تا نهم آبان «دومین سمینار بررسی مسائل تصویرگری کتاب‌های کودکان» و از دوازدهم تا شانزدهم نیز اولین سمینار ادبیات کودکان و نوجوانان، در جنب نمایشگاه بررسی شد. انتشار کتاب «تصویرگران آسیایی ۷۰ - تهران»، حاوی آثار شرکت داده شده در نمایشگاه، در ۲۱۶ صفحه، از دیگر فعالیت‌های این نمایشگاه بود. در مورد دومین سمینار مسائل تصویرگری که بنا به اعلام، قرار

بود بین ۵ تا ۹ آبان ۷۰ برپا شود، در ویژه‌نامه‌های نمایشگاه و سایر نشریات اطلاعی به دست نیامد و ممکن است که سمینار برپا نشده و یا برنامه‌هایش در سمینار ادبیات کودک ادغام شده باشد.

دبیر اولین سمینار بررسی ادبیات کودکان و نوجوانان، مصطفی رحماندوست بود. در این سمینار پنج روزه، هفده سخنرانی صورت گرفت. محمدعلی عسکری، مینو امیرقاسمی، اسدالله شعبانی، داریوش نوروزی، مصطفی کریمی، آریتا غفوری، مهدی حجتانی، حسین قمری گیوی، نادر ابراهیمی، مهدی ارگانی، شکور لطفی، محمود برآبادی، توران میرهادی، رضا بهمن‌پور، فریبا کلهر، ویدا کریمی، سیامک رضاهم‌جور و رضا سیدحسینی سخنرانان این سمینار بودند. جز سمینارهای یاد شده، در «سمینار بررسی ادبیات انقلاب اسلامی» که از سوی سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها، از سوم تا پنجم دی ماه ۱۳۷۰ برپا شد، چند مقاله ادبیات کودک به چشم می‌خورد.

«چگونگی رشد و تطور ادبیات کودکان بعد از پیروزی انقلاب اسلامی»، نوشته فاطمه امیری و «رشد مفاهیم اخلاقی و ارزشی در قصه‌های کودکان و نوجوانان بعد از پیروزی انقلاب اسلامی»، نوشته محمد میرکیانی، در این سمینار ارائه شد.

هم چنین، در دومین سمپوزیوم جایگاه تربیت که پاییز ۱۳۷۰ برپا شد، تعداد قابل توجهی مقاله از محمدحسن آموزگار، خسرو باقری، هادی جواد، صدرالدین زمانیان، محمدرضا سلیم‌زاده، حمزه کاظمیان درباره درس انشاء، آموزش‌های ادبی و خلاقیت‌های ادبی کودکان ارائه شد. مصطفی رحماندوست، غلامرضا منفرد و شکوه نوایی‌نژاد از دیگر سخنرانان این سمپوزیوم بودند.

دیگر سمینار سال، «سمینار بررسی برنامه‌های تلویزیون کودک و نوجوان» بود که از سوی صدا و سیما برپا شد.

در عرصه مطبوعات تخصصی سال ۷۰، باید بحث را از دو نشریه نمایشگاه تصویرگران، یعنی «رویش» و «رویش غنچه» آغاز کنیم.

«رویش» ویژه نمایشگاه آسیایی تصویرگران، زیر نظر محمدرضا بهمن‌پور و به سردبیری مهدی رضاخانی تهیه می‌شد. شماره اول رویش در سال ۷۰ تاریخ نداشت، اما شماره دوم آن ۴ آبان و شماره سوم ۶ آبان منتشر شد. هم چنین، رویش در پنج شماره به مناسبت «جشن بزرگ کودکان فرهنگ‌سرای بهمن»، در بهمن ماه منتشر شد که در آن مقالات ترجمه، معرفی کتابخانه بین‌المللی کودکان، به قلم نوشین موسوی، مقاله صنعت‌های تصویرگری کتاب کودک در ایران، نوشته توران میرهادی، «آشنایی با آثار لئولیونی»، نوشته هرمز ریاحی و فرشته مولوی، معرفی چند تصویرگر خارجی به قلم هادی تقوی، مقاله‌ای از علی اصغر کوشانفر، سلسله مقالات

سال ۱۳۷۰
در حوزه ادبیات،
سال برپایی
نمایشگاه تصویرگران آسیایی
و سال برپایی اولین سمینار
ادبیات کودک بود.
هم چنین، تلاش‌هایی
برای برپایی
یک تشکل صنفی
صورت گرفت.
اولین نمایشگاه آسیایی
آثار تصویرگران کتاب کودک،
دو سال پس از
اولین نمایشگاه داخلی،
از چهارم تا هفدهم
آبان ۱۳۷۰ برگزار شد

مصورسازی زندگی کودکان در پنج شماره، از نادر ابراهیمی و مقاله‌ای درباره ادبیات کودکان به چشم می‌خورد.

«رویش غنچه»، ویژه اولین سمینار ادبیات کودک، در دو شماره و به سردبیری مهدی حجویی و با همکاری غلامرضا منفرد منتشر شد (این دو شماره، فاقد هر گونه تاریخ‌اند).

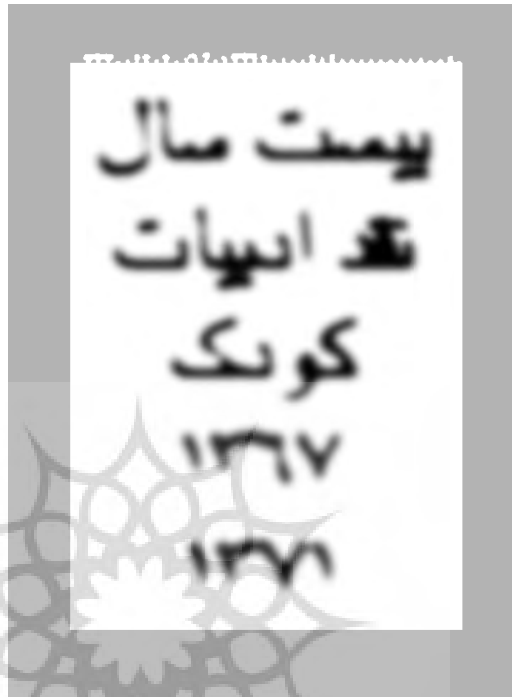
پیام مهدی آذر یزدی به سمینار و مصاحبه غلامرضا منفرد با او، تعدادی شعر و قصه و خاطره و دو مقاله کوتاه ترجمه و فهرست کتاب‌های برگزیده کودک و نوجوان در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، در سال‌های پس از انقلاب، در اولین شماره درج شده بود. در «رویش غنچه» شماره دوم، مطلبی از مصطفی رحماندوست، یادداشتی از هوشنگ فتحی به یاد ایرج جهانشاهی، یادداشتی درباره باغچه‌بان و فهرست آثار او به قلم علی‌اصغر کاکو جویباری، چند خاطره، شعر و قطعه، مقاله ترجمه‌ای از رحماندوست، نشریه کودکان و گزارشی از نخستین سمینار، به قلم فریبا نباتی درج شده بود. گاهنامه قلمرو در این سال، ششمین شماره خود را که در حقیقت، آخرین شماره دوره اول آن بود، با سردبیری رضا رهگذر منتشر کرد. مقاله‌ای با ترجمه یعقوب آژند، نقدی از حسین

حداد، مقاله «چه طور بچه‌ها را به مطالعه علاقه‌مند کنیم؟» نوشته رضا رهگذر، مقاله «اندرسن و شیخ بهایی»، از میرکیانی، معرفی کتاب انیس الادبا و الاطفال، توسط داود غفارزادگان، مقاله نامه، اخبار، کتاب‌شناسی تحلیلی و... مطالب این شماره قلمرو را تشکیل می‌داد.

گزارش شورای کتاب کودک در سال ۱۳۷۰، در یک شماره و در ۵۲ صفحه منتشر شد. به جز اخبار و گزارش‌های داخلی شورا و اخبار بین‌المللی، مطلبی درباره درگذشت هوشنگ شریف‌زاده، احمد طاهری عراقی و ایرج جهانشاهی، معرفی مؤسس دفتر بین‌الملل کتاب برای نسل جوان، به مناسبت یک‌صدمین سالگرد این سازمان، به قلم ثریا قزل‌اباغ، نگاهی به مقاله‌های بوک برد در سال ۱۹۹۰، به قلم نسرین‌دخت عماد خراسانی، مطلبی ترجمه از فرشته مولوی، گزارش کتاب‌های کودکان در سال ۶۸ نوشته توران میرهادی و فهرست کتاب‌های مناسب، مطالب این شماره از گزارش شورا را تشکیل می‌داد.

در عرصه کتاب نیز سال ۱۳۷۱ سال پرباری برای ادبیات کودک بود. یکی از مهم‌ترین کتاب‌ها «تاریخ مجلات کودکان و نوجوانان، از آغاز تا پیروزی

انقلاب اسلامی» بود که توسط منصور حسین‌زاده، تدوین و تألیف شده. مؤلف در ابتدای کتاب، به ارائه تعریف و وظایف مطبوعات کودک و عوامل شکل‌گیری این نشریات اشاره کرده است. فصل اول کتاب «دهه تورم مطالب آموزشی، تربیتی اخلاقی»، به بررسی نشریات سال‌های ۱۳۲۰ تا ۱۳۳۰ می‌پردازد. فصل دوم دهه ۱۳۳۰ تا ۱۳۴۰ را

با عنوان «دهه دگرگونی فرهنگی در محتوای مجله‌های کودکان، نوجوانان و جوانان»، مورد بررسی قرار می‌داد. سومین فصل «دهه حرکت به سوی انتشار علمی مجله‌ها و آغاز کشمکش‌های فرهنگی» نام داشت و تا سال ۱۳۵۰ را پوشش می‌داد. فصل چهارم به مجله‌های مذهبی اختصاص داشت. به دنبال فصول اصلی ۱۴ ضمیمه آمده است که به داستان‌ها، شخصیت‌پردازی، فولکلور و افسانه، کمیک، شعر، تصویرپردازی، مطالب علمی، طنز و فکاهی، آگهی‌های تجارتي، نشریه‌های مدارس و مراکز آموزشی، نشریه‌های سیاسی جوانان، بخش ارتباطی و مطالب هنری نشریات در سال‌های پیش از انقلاب می‌پردازد. این کتاب، کتابی مرجع و منحصر به فرد در تاریخ مطبوعات کودک و نوجوان ایران (در فاصله سال‌های ۱۳۲۰ تا ۱۳۵۵) به شمار می‌رود.

اولین جلد از فهرست کتاب‌های مناسب کودکان و نوجوانان، با نام «چشمه»، از سوی سازمان اسلامی بین‌المللی دفاع از حقوق کودکان (کامل)، در این سال منتشر شد.

«بازنویسی و بازآفرینی در ادبیات کودکان و نوجوانان»، کتابی از جعفر پایور بود که اسفند ماه سال

۷۰ با هزینه مؤلف منتشر شد. کتاب شامل سه فصل و تعدادی زیرفصل است. فصل اول، مشکل عنوان‌گذاری در آثار کودکان و نوجوانان، فصل دوم، بازنویسی و فصل سوم، بازآفرینی را مورد بررسی قرار می‌دهد.

«نغمه‌سرای کودکان»، یادواره استاد عباس یمینی شریف، در این سال از سوی انتشارات روشی‌نو و با سرمایه‌گذاری خانواده یمینی شریف منتشر شد. در این یادنامه، مقاله‌ای از احسان یارشاطر، نگاهی به زندگی و خدمات یمینی شریف، به قلم هومن یمینی شریف، سخنرانی‌های ثمینه باغچه‌بان و احسان یارشاطر که به مناسبت درگذشت یمینی، در سال ۶۸ و در دانشگاه ایراد شده بود، منتخبی از اشعار او، سخنرانی‌های توران میرهادی، همسر و فرزند یمینی در بزرگداشت او در شورای کتاب کودک و فهرست آثار او که شامل ۳۰ کتاب منتشر شده بین سال‌های ۱۳۲۵ تا ۱۳۶۸ بود، در این کتاب ارائه شد.

کتاب «نشریه دیواری»، توسط دفتر مرکزی کانون‌های فرهنگی تربیتی دانش‌آموزان کشور، تهیه و توسط انتشارات تربیت منتشر شد.

انواع نشریات، نشریه دیواری، روش ساخت، محتوا و شکل، امور گرافیک، امور تحریریه، زبان نشریه، ویژگی‌های نشریه، تهیه کنندگان نشریه دیواری، شیوه‌های جذب خوانندگان، سخنی چند با مربیان محترم و توضیحات فصول مختلف این کتاب را تشکیل می‌داد.

غلامرضا منفرد، در انتشارات تربیت «آشنایی با کتابخانه و روش‌های مطالعه» را منتشر کرد.

«کودک، کتاب، مطالعه»، کتابی با ترجمه حسین سیدی بود که در انتشارات امیرکبیر به چاپ رسید. این کتاب شامل پنج مقاله از چهار نویسنده سوری، درباره ادبیات کودک است. اهداف فرهنگی کتابخانه‌های کودک، تجربه‌های نوشتن برای کودکان، خواندنی‌های کودکان، رشد کتابخوانی کودک در زمینه قصه و رشد کتابخوانی کودک در زمینه شعر، عناوین این مقاله‌هاست.

«نقطه‌های طلایی»، کتابی در نقد و شناخت قله‌های ادبیات نوجوانان، شازده کوچولو و پینوکیو بود که به قلم نقی سلیمانی منتشر شد. نویسنده در مقدمه، پس از اشاره به کلیات ادبیات و نقد، هشت اثری را که به عنوان قله‌های ادبیات نوجوانان می‌شناسد، به این شرح نام می‌برد: شازده کوچولو، پینوکیو، سرگذشت هکلبرفین، یک آدم چه قدر زمین می‌خواهد، شاهزاده خوشبخت، دیوید کاپرفیلد، پیرمرد و دریا، سفرنامه گالیور.

«اگر گوسفند گل را بخورد» سه برداشت از شازده کوچولو است که تاریخ نگارش آن بهمن ۶۸ است و «چوبی که پینوکیو از آن تراشیده شد»، نقدی است که ۳۰ دی ۱۳۶۵ نوشته شده است. نویسنده،

مخاطبان این کتاب را هم نویسندگان کودکان و نوجوانان و هم نوجوانان دانسته است.

«راه و روش داستان‌نویسی»، کتاب آموزشی برای نوجوانان، به قلم داریوش نوروزی بود که در انتشارات پیام نینوا به چاپ رسید.

کتاب دیگر «کتاب تصویرگران آسیایی» است که از سوی نمایشگاه منتشر شد و شامل آثار راه یافته به نمایشگاه و معرفی تصویرگران بود.

۱۳۷۱

دومین سمینار ادبیات کودکان و نوجوانان، در اسفند ماه این سال، با سردبیری مصطفی رحماندوست برپا شد و در آن رضا رهگذر، عذرا جوزدانی، مهدی حجوی، محمدعلی عسگری، عباس جهانگیری، نقی سلیمانی، زهره میرحسینی، مسعود آب پرور، فریبا کلهر و داریوش نوروزی سخنرانی کردند.

سمینار تخصصی کتاب‌های کودکان و نوجوانان نیز از اول تا سوم مهر ماه، از سوی کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان برپا شد و در آن افرادی چون هدیه شریفی، محمد شکوهی و غلامحسین تسبیحی به سخنرانی پرداختند.

سومین سمپوزیوم جایگاه تربیت که پاییز این سال برپا شد، عنايت به ادبیات کودک و نوجوان داشت. در عرصه مطبوعات تخصصی ادبیات کودک، به مناسب دومین سمینار کودک، دو شماره از نشریه رویش غنچه، به سردبیری حسین فتاحی و احمد غلامی منتشر شد. در اولین شماره، سرمقاله‌ای از دبیر سمینار (رحماندوست) و یادى از صبحی مهدی، به قلم رضا رهگذر به چشم می‌خورد. «گزارشی از اولین سمینار»، به قلم نباتی، مقاله، نویسنده و ناشر، از مهدی حجوی، نظرخواهی درباره بزرگ‌ترین معضل ادبیات کودک و نوجوان، مروری بر کتاب‌های تئوریک ادبیات کودک و نوجوان، مقاله گرایش‌های نو در ادبیات نوجوانان و چند داستان و شعر، دیگر مطالب این شماره بود. در شماره دوم «یادی از یک محقق»، به بزرگداشت منصور حسین‌زاده اختصاص داشت. بررسی اجمالی نقش تقسیم آگاهی در ساختار قصه طنز، نوشته محمد حمزه‌زاده و معرفی ۳۰ چهره ادبیات کودک و نوجوان. توسط فریبا نباتی، آشنایی با جلسات قصه، نظرخواهی درباره بزرگ‌ترین معضل ادبیات کودکان، پیام مرادی کرمانی در کنگره بین‌المللی IBBY در برلن، چند شعر و قصه و یک گزارش از محمود رضائی، در دومین شماره آمده است.

گزارش شورای کتاب کودک در سال ۷۱، در یک شماره، در شهریور ماه و به مناسبت سی‌امین سال فعالیت شورا، در شمارگان هزار نسخه منتشر شد. گزارش فعالیت‌های مختلف شورا، اخبار خارجی، گزارشی از سخنرانی نورالدین زرین کلک، نامه‌ای از محمود کیانوش از لندن که در آن وعده «بررسی جامعی درباره ادبیات کودکان در دوره بعد از انقلاب» را داده است، گزارشی از نمایشگاه کتاب کودک دو روزه در کتابخانه حسینیه ارشاد، گزارش کتاب‌های کودکان و نوجوانان سال ۱۳۶۹، به قلم توران میرهادی، فهرست کتاب‌های مناسب سال ۱۳۶۹ و مقاله نامه، در این نشریه ۵۸ صفحه‌ای درج شده بود. تعدادی از این گزارش‌ها نوشته ناصر یوسفی است.

در عرصه کتاب نیز سال ۱۳۷۱، سال پرباری بود. «ادبیات کودکان و نوجوانان در اروپا» نوشته دینز اسکارپیت، به ترجمه ابوالحسن سرو قد مقدم توسط انتشارات اندیشه کودکان در مشهد منتشر شد. این کتاب، مرجع معتبر و موجزی درباره ادبیات کودک در اروپا از قرون وسطی تا قرن بیستم به شمار می‌رود و در چهار بخش و چندین فصل، این تاریخ را در کشورهای مختلف مرور کرده است.

مهدی حجوی، «قصه چیست» را به عنوان اولین جلد از سلسله کتاب‌های «پیک قصه‌نویسی»، در حوزه هنری منتشر کرد. گرچه در کتاب به نوجوان بودن مخاطب کتاب تصریح نشده، نثر و مختصر بودن کتاب این ظن را تقویت می‌کند. نویسنده ابتدا تفاوت‌های قصه را با گزارش، مقاله، تاریخ، خاطره، سفرنامه و زندگی‌نامه نشان می‌دهد. فصل دوم، جایگاه قصه در زندگی بشر نام دارد و در ادامه چند داستان نقل شده است.

«گلچهر»، کتابی است که به چهره‌های معاصر ادبیات کودکان و نوجوانان و مصاحبه، زندگی‌نامه، و فهرست آثار آنان می‌پردازد. این کتاب، به کوشش حسین حداد فراهم شد و به رضا رهگذر، مصطفی رحماندوست، فریدون عموزاده خلیلی و آثار آن‌ها اختصاص دارد. کتاب شامل سه بخش برای سه نویسنده است. هر بخش، شامل زندگی‌نامه، آثار نویسنده، انعکاس آثار، یک مصاحبه عمومی و اختصاصی است.

«پلی به سوی داستان‌نویسی»، نوشته داریوش عابدی، در این سال و در انتشارات مدرسه منتشر شد که به زبانی ساده، به آموزش مبانی داستان به کودکان و نوجوانان می‌پرداخت.

اولین جلد «فرهنگنامه کودکان و نوجوانان» نیز در این سال، از سوی شورای کتاب کودک منتشر شد

که ارتباطی با مباحث نظری ادبیات کودک نداشت. «کودکان و ادبیات رسمی ایران»، پژوهشی از صدیقه هاشمی نسب بود که در انتشارات سروش منتشر شد و در حقیقت، بیشتر به بحث بازنویسی متون ادبی برای کودکان می‌پرداخت تا سابقه توجه به کودکان در ادبیات رسمی ایران. کتاب شامل چهار فصل اصلی است. در فصل اول، بیشتر از کلیات صحبت شد و در فصل دوم از ادبیات کودکان و نوجوانان. سومین فصل نیز به بازنویسی و بازآفرینی می‌پردازد و فصل چهارم، بررسی بازنوشت‌های مختلف در قرون مختلف است. این پژوهش، با بررسی‌های آماری همراه است.

«پیش از آن که دیر شود»، نوشته رضا رهگذر، کتابی برای نوجوانان و شامل چهارده مقاله و چهار گفت‌وگوست. مقاله‌ها که سرمقاله‌های مجله سوره نوجوانان است، به ادبیات کودک ربطی ندارد و فقط «توطئه‌های دایره‌المعارفی»، اعتراضی است به فرهنگنامه کودکان و نوجوانان که از سوی شورا منتشر شد. چهار مصاحبه مطبوعاتی با نویسنده نیز در انتهای کتاب آمده که بسیاری از مسائل آن درباره ادبیات کودک است.

«یادنامه ایرج جهانشاهی قاجار» نیز به مناسبت سالگرد درگذشت او، در شهریور سال ۷۱، از سوی شورای کتاب کودک منتشر شد. در این یادنامه، متن سخنرانی‌های یاد بود جهانشاهی به چاپ رسیده است. سخنرانان آن مراسم، عبارت بوده‌اند: نوش‌آفرین انصاری، احمد بیرشک، کریم امامی، ایرج ضرغام، فریدون جهانشاهی، ایران گرگین، معصومه سهراب، توران میرهادی، افشین جهانشاهی، مصطفی کشفی و علی رئوف. اشعاری از ایرج جهانشاهی، فهرست آثار و زندگی‌نامه او هم در این یادنامه درج شده است.

کتاب دیگر این سال، «به بیانی دیگر»، نوشته رضا رهگذر است که به تعبیری جلد دوم «و اما بعد» به حساب می‌آید. کتاب شامل سه مقاله بلند و سه نقد است. معیارهای ارزیابی کتاب‌های خردسالان، چطور بچه‌ها را به مطالعه علاقه‌مند کنیم و نکاتی پیرامون تمثیل و داستان‌های تمثیلی، سه مقاله درج شده در این کتاب است.

«طبقه‌بندی قصه‌های ایرانی»، نوشته اولریش مارزلف و به ترجمه کیکاوس جهاننداری که توسط انتشارات سروش منتشر شد، ارتباط مستقیمی با ادبیات کودک ندارد، اما از آن جا که به بررسی خاستگاه‌ها و انواع قصه‌های عامیانه و شفاهی پرداخته، به کار محققان ادبیات کودک می‌آید.